

CZU: 343.222:343.163:343(478)(094.4)

[http://doi.org/10.59295/sum8\(168\)2023_15](http://doi.org/10.59295/sum8(168)2023_15)

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU IMIXTIUNEA ÎN ACTIVITATEA AVOCATULUI

Mihaela BOTNARENCO, Ion COJOCARI,

Universitatea de Stat din Moldova

Prezentul articol realizează o analiză exhaustivă a termenilor subtili „apărător al drepturilor omului” și „avocat”, termeni incluși în cadrul standardelor internaționale care guvernează protejarea, promovarea și respectarea drepturilor fundamentale ale omului. Un aspect semnificativ se concentrează pe propunerea de a incrimina actul de imixtiune ilegală în activitatea profesională a avocatului, o măsură care are potențialul de a întări nu numai drepturile avocatului în sine, ci și de a se extinde pentru a cuprinde drepturile clienților săi. Articolul pătrunde într-o analiză cuprinzătoare a provocării complexe legate de prevenirea înainte de timp a cazurilor marcate de intruziuni nejustificate din partea autorităților și, în același timp, protejarea interesului public. Această latură se dovedește a fi esențială pentru asigurarea unui proces judiciar echitabil. O astfel de explorare este vitală în cultivarea unui mediu în care principiile justiției sunt menținute cu cea mai mare rigurozitate, contribuind astfel la dezvoltarea unui cadru solid pentru protejarea și menținerea drepturilor omului.

Cuvânte-cheie: *apărător, apărător al drepturilor omului, avocat, imixtiune, răspundere penală, standarde internaționale, protecție.*

CRIMINAL LIABILITY FOR INTERFERENCE WITH THE LAWYER'S WORK

The current article undertakes a comprehensive analysis of the nuanced terms „human rights defender” and „lawyer,” which are encompassed within international standards governing the protection, promotion, and preservation of fundamental human rights. A significant aspect focuses on the proposal to criminalize the act of unlawful interference in a lawyer’s professional activities, a measure that holds the potential not only to strengthen the rights of the lawyer per se but also extends to encompass the rights of their clients. The article delves into a thorough analysis of the complex challenge related to the proactive prevention of cases marked by unwarranted intrusions by authorities, while simultaneously safeguarding the public interest. This facet proves to be essential in ensuring an equitable judicial process. Such exploration is pivotal in cultivating an environment where principles of justice are upheld with the utmost rigor, thereby contributing to the development of a robust framework for the protection and preservation of human rights.

Keywords: *defender, human rights defender, lawyer, interference, criminal liability, international standards, protection.*

Introducere

Actualitatea temei se referă la atribuțiile îndeplinite de un avocat în exercitarea activității sale profesionale, necesitând garanții semnificative pentru asigurarea independenței și excluderea influențelor asupra activității sale. Prin urmare, avocatul trebuie să evite încălcări ale propriei independențe și să respecte principiile și îndatoririle sale profesionale. Urmărirea penală a avocaților, în special a celor care se implică în protecția drepturilor omului în Republica Moldova, dezvăluie un model discernibil de conduită arbitrară din partea statului și impunitatea celor care interferează cu activitățile avocaților.

Astfel, necesitatea acestei cercetări este legată de situația actuală a avocaților, în special cazurile de presiune induse de autorități. Adoptarea unei dispoziții penale care descurajează intervențiile arbitrare în activitățile avocaților va reprezenta o măsură necesară și asigurătoare într-o societate democratică, menținând angajamentele asumate de Republica Moldova cu privire la protecția drepturilor omului.

Metoda de cercetare implică analiza comparativă a standardelor internaționale de protecție a drepturilor omului. Se utilizează studii de caz și analiză juridică pentru a evalua incriminarea imixtiunii ilegale în activitatea avocaților. Materialele aplicate includ convenții internaționale și decizii judiciare relevante.

Rezultate obținute și discuții

În Codul Penal al Republicii Moldova (în continuare - CP RM), nu se găsește o dispoziție penală ce ar sancționa fapta prejudiciabilă a imixtiunii în activitatea avocatului. Această infracțiune, ce ar incrimina intervenția în exercitarea avocaților, nu se bucură de o popularitate globală, motivată de diverse considerente. Pe de altă parte, pe măsură ce infracționalitatea organizată și tehnologiile informaționale avansează, profesia de avocat necesită garanții suplimentare pentru protejarea împotriva riscurilor ce amenință confidențialitatea datelor, comunicarea confidențială dintre avocat și client, și independența avocatului. Deși CP RM instituie norme penale ce pedepsesc încălcări ale datelor personale și accesului legal la informații computerizate, acestea vizează mai degrabă protecția datelor și secretului corespondenței. Acest context nu are în prim-plan activitatea profesională a avocatului. În consecință, sunt necesare garanții adiționale pentru avocați. În absența asigurării drepturilor profesionale ale avocaților, nivelul de protecție a drepturilor omului ar putea fi compromis. Prin urmare, adoptarea unei astfel de norme ar preveni defectele de fond ale potențialelor atingeri asupra drepturilor individuale și ar promova o judecată mai echitabilă.

În doctrină, deseori se confundă termenii de „apărător”, „apărător al drepturilor omului” și „avocat”. De fapt, termenul de „apărător” este un termen procesual, care este compatibil cu activitatea avocatului, diferit de cel de jurist. Termenul „jurist” provine din latină ca „jus-law”, adică o persoană care practică dreptul. În schimb, termenul „avocat” derivat din latină ca „advocatus - advoco - chem, invit” este un profesionist care oferă asistență juridică calificată persoanelor fizice și juridice [1, pag. 52].

Semnificația sintagmei „apărător al drepturilor omului” este descrisă în Declarația privind apărării drepturilor omului. Aceasta prevede că „apărător al drepturilor omului este orice persoană care lucrează pentru promovarea și protecția drepturilor omului” [2]. Această declarație nu a fost adoptată exclusiv în beneficiul statelor și al apărătorilor drepturilor omului, ci în beneficiul întregii comunități globale. Acest act comunică faptul că fiecare individ are o responsabilitate în acțiunea ca apărător al drepturilor omului și subliniază existența unei mișcări globale dedicate drepturilor omului, care ne implică pe toți în mod egal. În contextul Declarației, se consfințește un angajament semnificativ din partea statelor de a implementa aceste principii.

Cu scopul de a impulsiiona și proteja drepturile omului, în Declarația privind drepturile omului s-a intensificat înțelegerea și asumarea responsabilităților statale, stabilindu-se următoarele prerogative: libertatea de asociere, dreptul la adunare pașnică, libertatea de exprimare și opinie, dreptul de a accesa informații, prevederi privind asistența juridică, promovarea generală a ideilor pentru avansarea domeniului drepturilor omului, etapele de implementare ale Declarației privind apărării drepturilor omului, precum și obligația autorităților de a se abține de la acțiuni ce ar putea restricționa activitatea apărătorilor [3].

De asemenea, mișcările de apărare a drepturilor omului, în care suntem cu toții implicați, au rădăcini în articolul 1 al Declarației privind drepturile și responsabilitatea indivizilor, grupurilor și instituțiilor sociale de a promova și proteja drepturile omului și libertățile fundamentale universal recunoscute. Conform acestui articol, „orice individ are dreptul, fie individual, fie în asociere cu alții, să promoveze și să se angajeze în protejarea și realizarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale la nivel național și internațional” [3]. Declarația apărătorului drepturilor omului nu face nicio distincție de sens între bărbați și femei.[4] În plus, această prevedere face referire la faptul că articolul 7, litera (c) din Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor stipulează că statele părți adoptă toate măsurile corespunzătoare pentru a elimina discriminarea împotriva femeilor în cadrul vieții politice și publice a țării.

Conform art. 6 din Principiile de bază privind rolul avocaților „orice astfel de persoană care nu are un avocat are dreptul, în toate cazurile în care interesele justiției o cer, să beneficieze de un avocat cu o experiență și o competență corespunzătoare naturii infracțiunii care i-a fost încredințată, pentru a-i acorda o asistență juridică efectivă, fără plată din partea sa, dacă nu dispune de mijloace suficiente pentru a plăti aceste servicii” [5]. Totodată, art. 14 stipulează că „avocații, în protejarea drepturilor clienților lor și în promovarea cauzei justiției, vor căuta să susțină drepturile omului și libertățile fundamentale recunoscute de dreptul național și internațional și vor acționa în orice moment în mod liber și cu diligență, cu respectarea normelor recunoscute de lege și a eticii profesiei de avocat” [3]. Aceasta înseamnă că ideea principală a legii este promovarea și protecția drepturilor omului. Prin urmare, activitățile avocatului joacă un rol decisiv în domeniul promovării și protecției drepturilor omului.

Rezoluția (78)8 privind asistența și consilierea juridică prevede condițiile de bază pentru a fi avocat. Asistența unei persoane presupune că aceasta este calificată profesional pentru a practica avocatura în conformitate cu dreptul intern [6]. Aceasta înseamnă că sintagma „avocat specializat în drepturile omului” este strâns legată de legislația națională a statului.

Așadar, activitățile desfășurate de avocat sunt reglementate de anumite principii după cum urmează:

- Accesul la materialele cauzei

În conformitate cu articolul 21 din Principiile de bază privind rolul avocaților (adoptate de cel de-al optulea Congres al Organizației Națiunilor Unite pentru prevenirea criminalității și tratamentul infractorilor de la Havana, Cuba, 27 august - 7 septembrie 1990), este de datoria autorităților competente să asigure avocaților accesul la informațiile, dosarele și documentele corespunzătoare aflate în posesia sau sub controlul lor, în timp util pentru a le permite avocaților să acorde asistență juridică efectivă clienților lor [5]. Un astfel de acces ar trebui să fie asigurat cât mai curând posibil. Articolul 13 din Declarația privind dreptul și responsabilitatea indivizilor, grupurilor și organelor societății de a promova și proteja drepturile omului și libertățile fundamentale universal recunoscute, adoptată prin Rezoluția Adunării Generale din 9 decembrie 1998, prevede că: „orice persoană are dreptul, individual și în asociere cu alții, de a solicita, primi și utiliza resurse în scopul expres de a promova și proteja drepturile omului și libertățile fundamentale prin mijloace pașnice, în conformitate cu articolul 3 din prezenta declarație”. Alineatul (a) al articolului 6 din Declarația menționată precizează: „...orice persoană are dreptul, individual și în asociere cu alte persoane, de a cunoaște, de a căuta, de a obține, de a primi și de a deține informații cu privire la toate drepturile omului și libertățile fundamentale, inclusiv de a avea acces la informații privind modul în care aceste drepturi și libertăți sunt puse în aplicare în sistemele legislative, judiciare sau administrative interne...” [3].

- Accesul la un avocat

Principalele documente ce guvernează accesul la asistență juridică și furnizează garanții pentru consultanță legală, inclusiv pentru cei care nu sunt avocați, includ: Declarația Universală a Drepturilor Omului (AG ONU, 10.12.1948), Convenția Europeană pentru Drepturile Omului și Libertăți Fundamentale (Roma, 4.11.1950), Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice (adoptat prin Rezoluția 2200 A (XXI) a AG ONU la 16.12.1966) și Principiile de Bază privind Rolul Avocaților (Congresul Națiunilor Unite privind Prevenirea și Tratamentul Infractorilor, Havana, Cuba, 27.08 - 7.09.1990). Aceste documente nu cer în mod specific calitatea de avocat pentru a furniza asistență legală. Mai mult, articolul 19 din Principiile de Bază privind Rolul Avocaților afirmă: „nicio instanță sau autoritate de stat care recunoaște dreptul la asistență juridică nu poate refuza dreptul avocatului de a reprezenta clientul său, cu excepția cazului în care avocatul este descalificat în conformitate cu legislația și practica națională, precum și cu aceste principii” [5]. De asemenea, se precizează că „avocații trebuie să beneficieze de dreptul de a interacționa cu clienții lor, cu un accent deosebit asupra celor privatizați de libertate, pentru a permite consultanță confidențială și reprezentare în conformitate cu standardele profesionale prevăzute” [5].

- Principiul confidențialității

Conform pct. 8, 22 din Principiile de bază privind rolul avocaților (adoptate de cel de-al optulea Congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea criminalității și tratamentul infractorilor de la Havana și Cuba, 27 august - 7 septembrie 1990), toate persoanele arestate, reținute sau deținute, beneficiază de facilitățile, timpul și condițiile adecvate pentru a se prezenta la avocat, pentru a comunica și a se consulta cu acesta fără întârzieri, interferențe sau cenzură și în condiții de deplină confidențialitate. Aceste consultări se pot desfășura în prezența agenților de aplicare a legii, dar fără posibilitatea de a fi ascultați de aceștia. Guvernele recunosc și asigură confidențialitatea oricărei comunicări și consultări între avocați și clienții lor ca parte a relațiilor lor profesionale. Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind libertatea de exercitare a profesiei de avocat, din 25 octombrie 2000, ca principiu I punctul 6, prevede: „ar trebui luate toate măsurile necesare pentru a asigura respectarea confidențialității relațiilor avocat-client. Excepțiile de la acest principiu ar trebui să fie permise numai dacă nu contravin normelor legale” [7]. Standardele profesiei juridice independente ale Asociației Internaționale a Barourilor, adoptate la 7 septembrie 1990 la New York, la punctul 13 recomandă: „avocații ar trebui să dispună de toate facilitățile și privilegiile care sunt necesare pentru îndeplinirea sarcinilor lor profesionale într-un mod eficient, inclusiv: a) confidențialitatea relațiilor

dintre avocat și client, inclusiv protecția dosarului și a documentelor avocatului împotriva confiscării sau inspecției și protecția împotriva interceptării comunicațiilor electronice ale avocatului” [8].

- Principiul independenței

Conform paragrafului 16 (a) din Principiile de bază privind rolul avocaților, adoptate de cel de-al VIII-lea Congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea criminalității și tratamentul infractorilor (Havana, Cuba, 27 august - 7 septembrie 1990), guvernele se asigură că avocații își pot îndeplini toate îndatoririle profesionale într-un mediu lipsit de amenințări, obstacole, intimidări sau interferențe nejustificate. Conform clauzei 17 din aceleași principii, în cazurile în care există o amenințare la adresa securității avocaților ca urmare a exercitării activității lor, autoritățile le asigură acestora o protecție adecvată. Eșecul statului de a aborda amenințările la adresa avocaților poate echivala cu încălcarea dreptului la protecție în conformitate cu dreptul internațional (punctul 34 din Raportul interimar al Raportorului special privind independența judecătorilor și avocaților către Adunarea Generală a ONU din 10 august 2010). În conformitate cu punctul 1-2 din Declarația privind dreptul și responsabilitatea indivizilor, grupurilor și organelor societății de a promova și proteja drepturile omului și libertățile fundamentale universal recunoscute, adoptată prin Rezoluția 53/144 a Adunării Generale din 9 decembrie 1998, fiecare persoană are dreptul, individual și împreună cu alte persoane, de a participa la activități pașnice îndreptate împotriva încălcărilor drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Iar statul ia toate măsurile necesare pentru a asigura protecția, cu ajutorul autorităților competente, a oricărei persoane care acționează individual și în asociere cu alte persoane, împotriva oricărei violențe, amenințări, represalii, discriminări negative de facto sau de jure, presiuni sau orice alte acțiuni arbitrare în legătură cu exercitarea legală a drepturilor sale menționate în prezenta declarație. Avocații nu ar trebui să sufere consecințe sau să fie expuși riscului de a fi supuși vreunei sancțiuni sau presiuni atunci când acționează în conformitate cu standardele lor profesionale (paragraful 4 din Principiul I al Recomandării celui de-al 21-lea Comitet al Miniștrilor al Consiliului Europei „Cu privire la libertatea de exercitare a profesiei de avocat”, adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la cea de-a 727-a reuniune la nivel de miniștri adjuncți, la 25 octombrie 2000).

- Responsabilitățile statului

La 6 februarie 2008, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a adoptat Declarația Comitetului de Miniștri privind acțiunile Consiliului Europei pentru îmbunătățirea protecției apărătorilor drepturilor omului și promovarea activităților acestora. Conform Declarației, statele trebuie să „creeze un mediu favorabil activității apărătorilor drepturilor omului, permițând persoanelor, grupurilor și asociațiilor să desfășoare liber activități, pe o bază legală, în conformitate cu standardele internaționale, pentru a promova și a lupta pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale, fără alte restricții decât cele autorizate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului” [9].

a. *Obligațiile negative și pozitive ale statului* - Responsabilitatea statului este definită atât prin obligații negative, cât și pozitive. Statele trebuie să se abțină de la orice acte care încalcă drepturile apărătorilor drepturilor omului din cauza activității lor în domeniul drepturilor omului; să protejeze apărătorii drepturilor omului împotriva abuzurilor comise de terți din cauza activității lor în domeniul drepturilor omului și să dea dovadă de diligență în acest sens; să ia măsuri pro-active pentru a promova realizarea deplină a drepturilor apărătorilor drepturilor omului, inclusiv a dreptului acestora de a apăra drepturile omului [10].

b. *Responsabilitatea de a respecta principiul independenței avocaților* - În baza paragrafelor 16 din Principiile de bază privind rolul avocaților, „guvernele trebuie să se asigure că avocații: sunt în măsură să își îndeplinească toate funcțiile profesionale fără intimidare, împiedicare, hărțuire sau interferențe necorespunzătoare; sunt capabili să călătorească și să se consulte liber cu clienții lor, atât în propria țară, cât și în străinătate; nu vor suferi sau nu vor fi amenințați cu urmărirea penală sau cu sancțiuni contravenționale, economice sau de altă natură pentru orice acțiune întreprinsă în conformitate cu îndatoririle, standardele și etica profesională recunoscute” [5].

c. *Responsabilitatea de a asigura accesul avocaților la informații corespunzătoare* - Pe baza paragrafelor 21 din Principiile de bază privind rolul avocaților, este de datoria autorităților competente să asigure accesul avocaților la informații, dosare și documente corespunzătoare aflate în posesia sau sub controlul lor, în timp util pentru a le permite avocaților să ofere asistență juridică efectivă clienților lor. Un astfel de acces ar trebui să fie acordat cât mai curând posibil, în timp rezonabil.

În viziunea noastră, trebuie remarcat faptul că responsabilitățile statelor se bazează pe dreptul național (intern). Inițial, sensul de „apărător al drepturilor omului” este foarte larg pentru a fi reflectat foarte clar. De asemenea, statul trebuie să creeze dispoziții interne care să poată acoperi toate sensurile activităților apărătorului drepturilor omului. Cu toate acestea, statele fac o distincție de sens între activitatea de avocat și cea de apărător al drepturilor omului. De ce? Ar trebui să recunoaștem că nu toate activitățile avocatului au ca scop promovarea și protejarea drepturilor omului. Profesia de avocat este mai degrabă un sprijin pentru protejarea intereselor clientului decât a intereselor drepturilor omului. În articol utilizăm sintagma: „avocat specializat în drepturile omului” pentru a cuprinde toate instrumentele eficiente ale sensului de protecție și promovare a drepturilor omului.

Prin urmare, statul poate face o distincție între apărătorii drepturilor omului și avocați, care constă în activitățile lor diferite și în interesul legii. Cu toate acestea, în unele cazuri, activitatea lor pot fi combinate în cazul în care avocatul își desfășoară activitatea ca apărător al drepturilor omului. Când ar putea fi așa ceva? Aceasta ar putea avea loc numai în cazul în care dispozițiile țărilor prevăd reglementarea activităților avocaților de protecție și ale apărătorilor drepturilor omului. De aceea, este necesar ca avocatul să aibă o activitate permanentă ca apărător al drepturilor omului. De ce? În sens larg, orice avocat poate lucra în domeniul drepturilor omului fără a fi înregistrată o astfel de activitate. Cu toate acestea, în sens restrâns, statele pot stabili anumite reglementări naționale pentru protecția și respectarea apărătorilor drepturilor omului, cu condiția înregistrării unei astfel de activități (de exemplu: înființarea unui ONG). În cazul în care avocatul nu a înregistrat o astfel de organizație, este posibil ca activitatea sa temporară ca apărător al drepturilor omului să nu fie protejată de legislația națională. Ar trebui remarcat faptul că dispozițiile internaționale nu prevăd în mod clar imunități și garanții pentru avocații specializați în drepturile omului, care trebuie să fie stabilite de legislația națională. Prin urmare, responsabilitatea statului este de a pune în aplicare condițiile necesare pentru a apăra activitatea avocatului, pe de o parte, și activitatea apărătorului drepturilor omului, pe de altă parte.

În viziunea noastră, toate formele de avocați, dacă activitatea lor este îndreptată spre promovarea și protejarea drepturilor și libertăților omului, sunt avocați pentru drepturile omului și trebuie protejați de o lege penală care va preveni implicarea în profesia de avocat.

Desfășurarea profesiei de avocat în Republica Moldova este reglementată de Legea cu privire la avocatură, adoptată la 19.07.2002, intrată în vigoare la 13.12.2002, și de Statutul profesiei de avocat, adoptat de Baroul Avocaților din Republica Moldova [11] [12]. Totodată, ținând cont de faptul, că activitatea este reglementată de lege, care a stabilit că principiile activității avocatului sunt stipulate în articolul 3, articolul 52 „Garantarea independenței” și articolul 53 „Drepturile avocatului”, Codul de procedură penală (în continuare- CPP RM) nu asigură prevederile legii în măsura potrivită. Astfel, articolul 2 (4) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova prevede că normele juridice de natură procedurală cuprinse în alte legi naționale pot fi aplicate numai dacă sunt incluse în Codul de procedură penală [13]. Principiul independenței profesiei de avocat, proclamat de legislația Republicii Moldova, nu permite ingerințe în activitatea avocaților. Cu toate acestea, indirect, este posibil luând în considerație numărul impunător de avocați persecutați pentru desfășurarea activităților sale profesionale.

În cauza *Leva versus Moldova*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare- CtEDO) a stabilit că autoritățile moldovenești au încălcat art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (în continuare- CEDO), pentru lipsa posibilităților de consultare cu un avocat „întâlnirile de la Centrul Național Anticorupție (în continuare în text-CNA) cu avocatul ales de acesta se desfășurau în sala avocat-client, unde erau separați de un perete de sticlă și se presupune că trebuiau să strige pentru a se auzi unul pe celălalt. În sala de întâlniri avocat-client din centrul de detenție CNA, spațiul destinat deținuților este separat de restul camerei printr-o ușă și o fereastră. Fereastra este formată din două plăci de sticlă. Ambele plăci au găuri mici perforate cu un burghiu; cu toate acestea, găurile nu coincid, astfel încât nu se poate trece nimic prin fereastră. În plus, între plăcile de sticlă se află o plasă densă de culoare verde, realizată fie din sârmă subțire, fie din plastic, care acoperă zona găurită a ferestrei. Nu există spațiu pentru trecerea documentelor între avocat și clientul său. Avocatul nu ar fi putut lucra cu documentele în mod corespunzător și a simțit că există riscul de a fi auzit de către ofițerii CNA (Centrul Național Anticorupție)” [14].

În legislația Republicii Moldova nu există garanții clare împotriva amenințării cu obstrucționarea și imixtiunea în activitatea avocaților. Motivele pot fi diferite, de exemplu, aceștia pot avea relații cu regiunea transnistreană, deoarece exercitarea controlului asupra activităților avocaților pe acest teritoriu este o sarcină imposibilă pentru stat. Un alt motiv este lipsa de dorință de a efectua reformele necesare.

În Republica Moldova lipsesc prevederi legale clare de implementare a standardelor internaționale pentru toți avocații care protejează drepturile omului. Prin urmare, este necesar de a introduce prevederi de garanție în codul penal și administrativ sub forma unor pedepse stricte pentru obstrucționarea și interferența în activitatea avocatului. De asemenea, avocații ar trebui să beneficieze de garanții mai mari în ceea ce privește interferența și să li se ofere posibilitatea legală de a avea acces la informații și acte echivalente cu cele ale organului de urmărire penală. Art. 52 din Legea profesiei de avocat prevede că insulta, defăimarea avocatului, amenințările la adresa acestuia, actele de violență comise împotriva sa în exercitarea atribuțiilor profesionale și în legătură cu acestea se pedepsesc în conformitate cu legea. Nu există o lege specială care ar prevedea răspunderea pentru acțiunile ilegale de mai sus împotriva avocaților, ca în cazul funcționarilor de stat. Sau, exercitarea de presiuni asupra persoanelor aflate în centrele de detenție sau în închisori pentru a le determina să renunțe la dreptul la asistență „În unele cazuri, ofițerul de urmărire penală, grăbit să finalizeze cazul, poate impune inculpatului un anumit avocat sau îi oferă acestuia să renunțe la un avocat. Pentru a avea acces la centrele de detenție și la închisori, avocaților poate să li se ceară să prezinte aprobarea de către organul de urmărire penală sau alte documente care nu sunt menționate în legislația națională. La fel, un avocat nu poate investiga cauza în paralel cu procurorul, pentru a nu se implica în urmărirea penală. Prin urmare, aceste circumstanțe pot descuraja partea apărării la etapa inițială privind obținerea probelor. Competențele avocatului de a obține informații trebuie să fie egalizate cu solicitarea reprezentanților organelor de urmărire penală, de investigație, a procuraturii și a instanței de judecată, numai în acest caz se va realiza echilibrul adecvat și egalitatea părților în colectarea probelor. Or, în lipsa unei astfel de norme penale care ar incrimina imixtiunea, avocații pot fi supuși riscului și intimidăți pentru implicarea în activitatea urmăririi penale.

În conformitate cu dispozițiile alineatelor 5-7 din Principiile de bază privind rolul avocaților, „orice persoană care nu are un avocat are dreptul, să i se atribuiască un avocat cu experiență și competență corespunzătoare naturii infracțiunii, pentru a acorda o asistență juridică efectivă, fără plată, dacă nu dispune de mijloace suficiente pentru a plăti astfel de servicii” [1]. În plus, statele se vor asigura, de asemenea, că toate persoanele arestate sau reținute, cu sau fără acuzație penală, vor avea acces prompt la un avocat și, în orice caz, nu mai târziu de patruzeci și opt de ore de la momentul arestării sau reținerii. Confidențialitatea dintre un avocat și client este o datorie profesională și, în același timp, o garanție fundamentală pentru protecția efectivă a drepturilor omului. Secretul profesional este o condiție prealabilă pentru punerea în aplicare a profesiei de avocat și unul dintre primele principii ale profesiei. Acesta permite clientului să aibă încredere în avocat; în caz contrar, apărarea nu poate fi pusă în aplicare în mod eficient. Secretul profesional asigură un echilibru între protejarea drepturilor și intereselor individului și, de asemenea, protejarea intereselor societății. Aceasta este o componentă cheie a justiției moderne, care poate rămâne o garanție virtuală dacă nu se asigură garanții specifice și precise în legislația națională.

În Republica Moldova, este posibilă încălcarea secretului profesional al avocatului și a comunicării confidențiale cu clientul. Acest lucru se datorează faptului că avocatul la intrarea în penitenciar este supus unui control personal: verificarea documentelor, a genților, verificarea corporală și, de asemenea, telefonul este luat de gardian și ținut pe masa acestuia pe toată durata vizitei, iar acesta poate purta secretul avocatului. În schimb, procurorul se bucură de toate privilegiile. Mai mult decât atât, la CNA, acesta dă indicații pentru gardieni și primește cereri din partea avocaților, pentru a i se permite sau nu accesul la clientul său. Uneori, avocații sunt nevoiți să aștepte ore în șir. De asemenea, se întâmplă ca o întâlnire confidențială între un avocat și clientul său să fie însoțită în prezența camerelor video sau de supraveghere. Astfel, aceste probleme sunt următoarele: nerespectarea de către state a obligațiilor pozitive de a asigura principiul confidențialității comunicării client-avocat; lipsa de responsabilitate pentru încălcarea principiului confidențialității comunicării client-avocat și a privilegiului client-avocat [1]. Formal, în Republica Moldova este interzisă ingerința nejustificată în drepturile și îndatoririle avocatului. La fel, Legea cu privire

la avocatură asigură garanții împotriva ingerințelor în activitățile avocatului, dar în procesul penal astfel de garanții nu sunt efective, deoarece, în conformitate cu Codul de procedură penală al Republicii Moldova, normele juridice procedurale conținute în alte legi naționale aplicabile doar dacă sunt incluse în Codul de procedură penală. Datorită acestui fapt, garanțiile de securitate ale unui avocat nu sunt prevăzute în Codul de procedură penală. Prin urmare, Legea privind avocatura nu poate fi aplicată corespunzător atunci când avocatul își exercită atribuțiile în cadrul procedurilor penale.

Lipsa posibilității ca un avocat să ofere asistența juridică calificată necesară cetățenilor care o solicită fără restricții, în timp rezonabil și în quantum corespunzător, duce la o încălcare efectivă a dreptului de acces la justiție, care include accesul la persoana reținută și posibilitatea de a prezenta probe cu importanță semnificativă pentru cauză, precum și dreptul de a respecta cerința de egalitate a părților, precum și respectarea cerințelor privind procedurile judiciare etc. De asemenea, trebuie remarcat faptul că garanțiile avocaților în Republica Moldova nu sunt deloc eficiente. Un avocat poate fi insultat, calomniat, amenințat, astfel persoana care îl invadează va fi trasă la răspundere în conformitate cu normele generale. În Republica Moldova nu există o răspundere contravențională sau penală pentru orice acțiune ilegală împotriva unui avocat.

Conform articolului 52 din Legea privind avocatură, este interzisă intervenția în activitățile profesionale ale unui avocat. Cu toate acestea, în practică, acest lucru este exact invers. Avocatul, având în vedere lipsa unei garanții clare, în conformitate cu CPP RM, este foarte vulnerabil. Prin urmare, poate să i se interzică să își vadă clientul pe motiv că procurorul este în prezent ocupat sau în vacanță. Prin urmare, se creează o procedură complicată de admitere a unui avocat la clientul său. Uneori, acesta trebuie să aștepte ore întregi pentru a i se permite să își vadă clientul. Astfel, acesta poate fi supus controlului atunci când intră într-o instituție penitenciară sau i se interzice să ia cu el chiar și un telefon stins. În ceea ce-l privește pe procuror, acesta nu este supus unor astfel de controlări. Prin urmare, avocatul are un acces limitat la informațiile privind încălcările grave ale drepturilor omului. Adesea, avocații trebuie să solicite informații de la autorități prin intermediul instanței de judecată sau al procuraturii, deoarece avocații fac interpelări cu privire la informațiile necesare în cauzele penale sau contravenționale conform regulilor generale.

Recomandări și concluzii

a) Recomandări pentru autorități

Asigurarea accesului liber și necondiționat la serviciile unui avocat: Interferența în activitatea avocaților constituie un obstacol pentru exercitarea activităților juridice. Este necesar să se extindă conceptul de interferență și obstacole în activitatea avocaților: cerința de furnizare a documentelor suplimentare pentru confirmarea competențelor, în cazuri care nu sunt prevăzute de lege și care pot include informații confidențiale; gestionarea, dezvăluirea, recuperarea sau confiscarea documentelor și corespondenței electronice legate de activitatea avocaților; amenințarea vieții, sănătății, onoarei și demnității avocaților și familiilor lor; încercarea de a implica avocații în acțiuni confidențiale de cooperare sau investigații; interferența cu poziția juridică a avocaților; împiedicarea convorbirilor confidențiale dintre avocați și clienți; asigurarea accesului avocaților la clienții aflați în detenție, instituții medicale închise, inclusiv unități psihiatrice; amenințarea cu sancțiuni contravenționale sau penale împotriva avocaților în legătură cu activitatea lor profesională; sancționarea avocaților pentru declarații ce reflectă opinia clienților în mass-media sau rețelele sociale.

Interzicerea amestecului în activitățile unui avocat: Încălcarea garanțiilor avocaților lipsește reacții eficiente din partea autorităților, organizațiilor neguvernamentale și Uniunii Avocaților. În Republica Moldova, persecuțiile se bazează adesea pe ingerințe nejustificate în activitatea judiciară a avocaților. Propunem: introducerea garanțiilor și imunităților profesionale; stabilirea sancțiunilor pentru ingerințele nejustificate; alienarea actelor legislative ce permit intervenția cu o lege specială; restricționarea accesului prin hotărâre judecătorească și aprobare a organului avocaților; reglementarea acțiunilor de investigație cu participarea organului avocaților în toate cazurile; extinderea imunității la stagiarii avocaților; inadmisibilitatea mărturiilor obținute prin interogarea avocaților; înregistrarea audio și video a procedurilor pentru avocați; asigurarea proceselor-verbale și a înregistrărilor audio- video în procedurile pornite împotriva avocaților.

b) Recomandări pentru organizațiile neguvernamentale

Activitatea organizațiilor neguvernamentale joacă un rol decisiv în protecția drepturilor omului, de aceea propunem următoarele recomandări: realizarea monitorizării regulate pentru detectarea încălcărilor dreptului de acces la avocați și servicii juridice; acordarea asistenței victimelor cărora li s-a încălcat drepturile și colaborarea totală în investigarea acestor cazuri și aducerea vinovaților în fața răspunderii; informarea cetățenilor, autorităților de aplicare a legii și sistemului penitenciar în scop educativ, prezentarea problemelor identificate și propunerea soluțiilor adecvate; utilizarea normelor de drept internațional și hotărârilor organismelor precum CEDO și Comitetul pentru Drepturile Omului în soluționarea problemelor naționale privind accesul la avocat și servicii juridice; comunicarea situației privind încălcarea dreptului de acces la avocat și servicii juridice organismelor internaționale de protecție a drepturilor omului și a apărătorilor drepturilor omului; verificarea implementării angajamentelor de stat și a recomandărilor internaționale într-un mod continuu.

c) Recomandări pentru Uniunea Avocaților

În Republica Moldova, procedurile disciplinare se inițiază și pe baza sesizărilor parvenite din partea autorităților și pot fi contestate. Îngrijorările cu privire la interferența în activitatea avocaților sunt în special legate de legislația sub nivelul standardelor internaționale. Normele de protecție trebuie definite clar și aliniate la standardele europene. Legea cu privire la avocatură ar trebui îmbunătățită și să includă criterii transparente pentru selecția membrilor comisiei disciplinare. Pentru viitor, se recomandă: extinderea măsurilor de protecție pentru avocați în procedurile disciplinare, conform standardelor internaționale; modificarea legii privind activitatea avocaților pentru a asigura obiectivitate și transparență în soluționarea plângerilor disciplinare: participarea avocaților în proceduri, accesul la materialele cauzei, explicarea scrisă a plângerii, contestarea deciziilor conform Principiilor de bază privind rolul avocaților, contestarea alegerii membrilor comisiei disciplinare, în anumite cazuri, înregistrarea ședințelor și notificarea timpurie a avocaților; examinarea plângerilor exclusiv de o comisie disciplinară independentă pentru a asigura conformitatea cu standardele internaționale și eliminarea îndoielilor privind legalitatea deciziilor luate asupra avocaților și statului.

În concluzie, studiul analizează legislația internațională și națională privind imunitățile și garanțiile avocaților. Rezultatul relevă că implementarea standardelor internaționale este un proces îndelungat, necesitând un set eficient de instrumente pentru a proteja drepturile omului într-un stat democratic. Republica Moldova are responsabilitatea de a se abține de la încălcări ale drepturilor avocaților și de a proteja apărătorii drepturilor omului. Sunt necesare îmbunătățiri: extinderea garanțiilor către grupuri specifice și crearea unei instituții de ombudsman pentru protejarea drepturilor apărătorilor drepturilor omului; îmbunătățirea procesului de alegere a unui ombudsman prin transparență și eficiență; stabilirea răspunderii pentru încălcarea drepturilor apărătorilor drepturilor omului; implementarea restricțiilor privind interferența în activitățile avocaților și crearea unei baze judiciare pentru restricționarea accesului la activitatea profesională.

În final, implementarea independenței profesiei juridice necesită legi promovând dezvoltarea drepturilor omului, iar autoritățile ar trebui să adopte norme pentru răspunderea penală a implicării în activitatea avocaților.

Referințe:

1. *Human Rights Lawyers, Making the Case for Protection of Legal Professionals in Azerbaijan, Belarus, Moldova, Russia, and Ukraine*. Disponibil: <https://humanrightshouse.org/noop-media/documents/21177.pdf>
2. *The Declaration on human rights defenders adopted by General Assembly Resolution A/RES/53/144 in 1998*. Disponibil: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/SRHRDefenders/Pages/Declaration.aspx>
3. *Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms Adopted by General Assembly resolution 53/144 of 9 December 1998*. Disponibil: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RightAndResponsibility.aspx>
4. *The Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights defenders, Margaret Sekaggya*. Disponibil: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/16session/A-HRC-16-44.pdf>

5. *Basic Principles on the Role of Lawyers Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba 27 August to 7 September 1990*. Disponibil: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RoleOfLawyers.aspx>
6. *Resolution (78)8 on Legal aid and Advice Adopted by the Committee of Ministers on 2 March 1978 at the 284th meeting of the Ministers' Deputies*. Disponibil: [http://euromed-justiceii.eu/files/repository/20090128115013_res\(78\)8eCoE.pdf](http://euromed-justiceii.eu/files/repository/20090128115013_res(78)8eCoE.pdf)
7. *Recommendation Rec(2000)... of the Committee of Ministers to member states on the freedom of exercise of the profession of lawyer*. Disponibil: <https://rm.coe.int/1680502fe8>
8. *IBA Standards for the independence of the legal profession (Adopted 1990)*. Disponibil: <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=F68BBBA5-FD1F-426F-9AA5-48D26B5E72E7>
9. *Declaration of the Committee of Ministers on Council of Europe action to improve the protection of human rights defenders and promote their activities*. Disponibil: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805d3e52
10. *The guidelines on the protection of human rights defenders OSCE*. Disponibil: <http://www.osce.org/odihr/119633>
11. *Lege nr. 1260, din 19-07-2002 cu privire la avocatură*. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126609&lang=ro
12. *Statutul Profesiei de Avocat, nr. 0 din 29-01-2011*. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=86850&lang=ro
13. *Cod de procedură penală al Republicii Moldova*, nr. 122 din 14.03.2003, publicat la 05-11-2013 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 248-251 art. 69. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136769&lang=ro#
14. *The case of Leva versus Republic of Moldova (Application no. 12444/05). Strasbourg, 15.12.2009, final decision at 15.03.2010*. Disponibil: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,,fulltext":\[,,leva"\],"documentcollectionid2":\[,,GRANDCHAMBER",,,CHAMBER"\],"itemid":\[,,001-96177"\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,,fulltext)
15. *Human Rights Lawyers, Making the Case for Protection of Legal Professionals in Azerbaijan, Belarus, Moldova, Russia, and Ukraine*. Disponibil: <https://humanrightshouse.org/noop-media/documents/21177.pdf>

Date despre autori:

Mihaela BOTNARENCO, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova.

Email: mihaelabotnarenco@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3243-4834

Ion COJOCARI, doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: cojocari_ion_mihail@berkeley.edu

ORCID: 0000-0002-6852-2660

Prezentat la 26.09.2023